

DAŽI JAUTĀJUMI

SUNS-PAVADONIS

SIMTIEM ATBILŽU

«Kad viņam ir uzlikta pavadiņa, suņa apziņā es esmu daļa viņa ķermeņa!»

Maiks Endikots «Atrodi ceļu!», *Viņa Vārds Manī*, 2008.

Foto: Ģederts Bušs

Līdzās baltajam spieķim, redzīgajiem pavadoņiem, pat dažādām elektroniskām palīgierīcēm, nu jau vairākus gadu desmitus cilvēkiem ar redzes problēmām daudz aktīvāk dzīvot ļauj suņi-pavadoņi.

Arī Latvijā sastopami īpaši apmācīti suņi-pavadoņi. Tie ir neredzīga cilvēka labi draugi, kā arī brīvība, mobilitāte un drošība — viņi palīdz orientēties un droši pārvietoties pat sarežģītos satiksmes apstākļos. *lejūgti* īpašā stingrā pavadā, viņi spēj vadīt savu saimnieku, kļūstot par tā *acīm*.

Lai arī ļoti gudrs un vērtīgs, tomēr suns-pavadonis ir tikai palīglīdzeklis, bet situācijas noteicējs un lēmējs vienmēr ir saimnieks, kuram jāprot orientēties, atrast šķēršļus, ceļu. Ja suns apjūk, saimniekam jāatrod pareizais situācijas risinājums.

Atcerieties, ka nedrīkst glaudīt, aiztikt, barot vai kā citādi novērst suņa uzmanību, kad tas pilda savus pienākumus!

Suns ir cilvēka labākais draugs jau kopš neatminamiem laikiem. Nav precīzi zināms, kad suns pirmoreiz ticis izmantots tieši kā neredzīga cilvēka pavadonis. Saglabājies kāds viduslaiku kokgrebums, tajā attēlots neredzīgs vīrs, kurš seko sunim, turēdams to pavadā. Nav zināms, vai tajos laikos šāds paņēmieni bija izplatīts.

Pirmie mēģinājumi apmācīt suņus-pavadoņus bija jau ap 1780. gadu «*Les Quinze-Vingts*» neredzīgo patversmē Parīzē. Tad 1819. gadā Johans Vilhelms Kleins, Vīnes Neredzīgo institūta dibinātājs, publicēja grāmatu par neredzīgo cilvēku izglītošanu, pieminot arī suņu-pavadoņu apmācības metodes. Tolaik šī ideja neguva atsaucību.

Pagāja gandrīz simts gadu. Pirmā pasaules kara laikā (1914—1918) arī suņi *dienēja* armijā — palīdzēja atrast ievainotos karavīrus, piegādāja medikamentus un pārnēsāja ziņojumus, vilka *pajūgus* ar ieročiem. Daudzi jauni kareivji zaudēja redzi indīgo gāzu uzbrukumu laikā, tas atkal sabiedrībā radīja interesi par suņu-pavadoņu izmantošanu.

Barmherzige Samariter.

Sarkanā Krusta suns.
Ilustrācija no vācu bērnu grāmatas

«Gāzes saindētie»
1918,
John Singer Sargent

Vācu ārsts Gerhards Stellings 1916. gadā Oldenburgā atklāja pirmo suņu-pavadoņu skolu ar nosaukumu «Vācu gans». Tai bija filiāles vairākās Vācijas pilsētās, kurās apmācīja līdz pat 600 suņiem gadā. Suņus saņēma ne tikai bijušie karavīri, vēlāk daži esot nokļuvuši arī pie neredzīgajiem citās valstīs — Lielbritānijā, Spānijā, Francijā, Itālijā, ASV, Kanādā un pat Krievijā. Skola pastāvēja līdz 1926. gadam.

Starptautiskā līmenī suņu-pavadoņu apmācību uzsāka turīga amerikāniete Dorotija Harisona Justa (*Eustis*). Apguvusi Vācijas suņu apmācības metodes, 1928. gadā dibināja savu skolu Šveicē,

tad arī ASV. Viņa to nosauca «Redzošā acs». Tas cēlies no Salamana pamācībām 20:12 (Vecajā Derībā): «*Dzirdīgu ausi un redzīgu aci — abas divas dara Tas Kungs*».

Panākumu iedvesmota, viņa aicināja Vācijas, Lielbritānijas un ASV pārstāvjus apgūt pieredzi, kļūstot par suņu-pavadoņu apmācības instruktoriem. No 1930. līdz 1932. gadam viņi atgriezās savās valstīs un sāka dibināt suņu-pavadoņu skolas, veicinot šo ideju izplatību pasaulē un aizsākot Starptautisko suņu-pavadoņu kustību.

Foto: Ģederts Bušs

Mūsdienās suņu-pavadoņu skolas ir atvērtas daudzās pasaules valstīs. Tūkstošiem cilvēku dota iespēja mainīt savu dzīvi — kļūt patstāvīgākiem, neatkarīgākiem, mobilākiem. Un arī — iegūt labu DRAUGU.

Pēc *Starptautiskās suņu-pavadoņu federācijas* internetā publicētajiem materiāliem
www.ifgdsb.org.uk

Biežāk sastopamās suņu-pavadoņu sugas

Vācu aitu suņi ir viena no biežāk apmācītajām sugām, lai dienētu policijā vai militārajā dienestā, bet viņi kļūst arī par labiem pavadoņiem. 1928. gadā pirmais sunspavadonis Amerikā bija šīs sugas pārstāvis Badijs.

Pasaulē kā neredzīgo cilvēku palīgus visbiežāk sastapsiet labradores un zeltainos retrīverus.

Reizēm klientiem, kuriem ir alerģija pret garspalvaiņiem suņiem, apmāca bokserus.

Starp suņiem-pavadoņiem, protams, gadās arī pa kādam citas sugas pārstāvim vai jauktenim, taču nopietnām suņu skolām ir ne tikai savas, gadiem pārbaudītas mācību metodes, bet arī suņi ar ciltsrakstiem — vairākās paaudzēs izraugoties vispiemērotākos pārstāvjus intelekta, veselības un rakstura ziņā.

Pieaudzis labradors. Foto: Ģederts Bušs

*Piemineklis Drīnai —
pirmajam sunim-pavadonim Austrālijā*

Kucēns

Lielajām suņu skolām ir savas suņu audzētavas. Kucēni arī tiek ņemti no reģistrētiem suņu audzētājiem piederošām kucītēm. Tām ir labi raduraksti un temperaments. Mammās ir gudras, mierīgas un veselas, lai veicinātu labāko īpašību pārmantošanu un izvairītos no iedzimtām slimībām. Kā pavadoņus izmanto gan suņus, gan kucītes.

Atšķirot no mammām, 6—8 nedēļu vecumā, noteikti pārbauda kucēnu veselības stāvokli (dzirdi, redzi, ožu u. tml., tos arī vakcinē). Pārbauda arī viņu profesionālo piemērotību jaunajam amatam — nākamais pavadoņš nedrīkst būt nervozs, bailīgs, agresīvs. Tam jābūt vēlmei darboties un labām koncentrēšanās spējām. Vēl viena pārbaude/atlase notiek vēlāk, uzsākot mācības.

Labradora retrīvers.
Foto: Ģirts Picalcelms

Foto: Ģederts Bušs

Pirmo dzīves gadu nākamais pavadoņš parasti pavada kādā ģimenē, piedaloties tā sauktajā *Kucēnu pastaigu programmā*. Šajā laikā kucēna galvenais uzdevums ir augt un gūt dzīves pieredzi, iepazīties ar lielās pasaules skaņām, smaržām, ainām, sadzīvot ar cilvēkiem. Tādēļ kucēnu pagaidu saimnieki ņem tos līdzī uz veikaliem, sabiedriskajā transportā, staigā pa pilsētu, iemācot iet pavadā un klausīt pāris vienkāršām komandām.

Apmācība

Lai arī dažādās valstīs ir citāda apmācību sistēma, lielākoties sāk mācīt apmēram gadu vecus suņus. Suņu-pavadoņu skolā notiek intensīvas apmācības trenera vadībā 4—6 mēnešus. Pēc tam — apmēram mēnesi, mācoties skolā kopā ar savu nākamo saimnieku.

Ko tad suns iemācās skolā? Iet taisnā līnijā pa ietves vidu, apiet šķēršļus, bez komandas nenogriezties ap stūri, apstāties ietves malā un gaidīt komandu ceļa šķērsošanai, orientēties satiksmes plūsmā, neiesaistīties konfliktos ar kašķīgiem sugas brāļiem utt. Suņi labi nosaka platumu — piemēram, ietves daļu, lai apietu šķēršļus un cilvēkus. Grūtāk tiem klājas ar augstuma noteikšanu, tomēr suņi-pavadoņi tiek iemācīti pamanīt arī traucējošus objektus saimnieka galvas augstumā un izvairīties no tiem.

Foto: Sintija Alaine

Lai cik gudrs un trenēts arī nebūtu četrkājainais pavadoņs, visu nosaka cilvēks. Tādēļ praktiski visas suņu-pavadoņu apmācības organizācijas piedāvā saviem klientiem dažādus kursus orientācijas un mobilitātes iemaņu uzlabošanai. Māca iet ar balto spieķi, attīsta atlikušās redzes izmantošanas iemaņas u. tml., jo suns-pavadoņs ir tikai labs palīglīdzeklis, bet nevis burvju mākslinieks, kas izpilda katru saimnieka vēlmi. Piemēram, nonākot pie kāpnēm, nelielas bedres vai citas pārvaramas barjeras, suns apstāsies, kamēr saimniekam ar baltā spieķa palīdzību jāmāc noteikt, kas par problēmu un kā rīkoties.

Lai šķērsotu ielu, neredzīgam cilvēkam pašam māca pēc skaņas noteikt transporta plūsmas intensitāti (suņi, diemžēl neatšķir krāsas, tādēļ nevar orientēties pēc luksofora signāliem). Kad, pēc cilvēka domām, iela ir tukša vai, iedegoties sarkanajai gaismai, mašīnas apstājušās, sunim tiek dota komanda «Uz priekšu!». Tomēr sunim ir tiesības atteikties šo komandu pildīt, ja redz tuvojamies mašīnu vai aiz stūra pēkšņi iznirst ritenbraucējs, ko saimnieks nav saklausījis. Tiklīdz ceļš būs brīvs, suns bez atkārtotas pavēles dosies uz priekšu (šī dzīvnieka prasme tiek dēvēta par «saprātīgo nepaklausību»).

Arī pēc suņu skolas *absolvēšanas* nezūd saimnieka un suņa-pavadoņa saikne ar bijušo mācību iestādi. Regulāri tiek nodrošināta tālāka apmācība (īpaši ņemot vērā konkrētās vides vajadzības, apgūstot vietējos maršrutus), vismaz vienu, divas reizes gadā instruktors apmeklē klientu mājās.

Palīdzība un atbalsts,
ko sniedz suns-pavadonis,
ir milzīga.

Dažās valstīs suņu-pavadoņu apmācību finansē valsts, tomēr lielākoties tā ir privātu vai sabiedrisku organizāciju iniciatīva. Piemēram, Austrālijā *Suņu-pavadoņu asociācija* ir sabiedriska organizācija, kuras budžetu veido tikai sponsoru — organizāciju un privātpersonu — ziedojumi; redzes invalīdiem suņa apmācība un saņemšana ir bez maksas.

Foto: Sintija Alaine

Atrast īsto partneri

Suņa-pavadoņa saņemšanai nav maksimālā vecuma ierobežojuma (minimālais — parasti no 16, 18 gadiem). Noteicošais ir cilvēka fiziskais stāvoklis un viņa vajadzības. Suni var saņemt 1. grupas redzes invalīds. Galvenais, lai viņam būtu reāla nepieciešamība izmantot suni kā pavadoni (nevis tikai kā draugu), lai viņam būtu labas orientēšanās iemaņas, lai viņš spētu ieņemt vadošo lomu attiecībās suns-cilvēks, kā arī varētu nodrošināt sunim piemērotus dzīves apstākļus — barošanu un medicīnisko aprūpi, saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem Nr. 266.

Svarīgi jau laikus novērtēt gan suņa raksturu un īpašības, gan arī saimnieka dzīvesveidu un vajadzības. Katram redzes invalīdam piemēklēt vispiemērotāko un saderīgāko suni (ņemot vērā pat auguma un soļa garuma īpatnības!), kaut arī tādēļ dažos gadījumos klientam savu īsto suni nākas gaidīt ilgāk. Ļoti reti ir gadījumi, kad sunim vēlāk nākas mainīt saimnieku nesaderības dēļ.

Ejot ar neredzīgo saimnieku, sunim tiek uzlikta īpaša siksna ar rokturi, kaut kas līdzīgs iejūgam, un suns zina, ka tad, kad tiek uzlikti *iemaukti* sākas nopietns darbs. Kad īpašā siksna tiek noņemta, suns uzvedas kā parasts ģimenes mīlulis. Arī apkārtējiem jāatceras, ka suni, kam uzlikta pavadoņa siksna, nedrīkst glaudīt, barot, uzru-

Foto: Gederts Bušs

nāt vai kā citādi novērst tā uzmanību. Suns tajā brīdī ar lielu atbildību pilda savu pienākumu un no tā koncentrēšanās spējas lielā mērā atkarīga neredzīgā saimnieka drošība (jums taču nenāktu prātā tāpat vien pēkšņi paraustīt stūri, sēžot automobilī blakus šoferim?).

Uz suņiem-pavadoņiem neattiecas nekādi ierobežojumi sabiedrisku vietu apmeklēšanai — tie kopā ar saimnieku var gan vizināties sabiedriskajā transportā, lidot ar lidmašīnu (ierodoties citā valstī, tiem nevajag obligāto laiku atrasties karantīnā), var doties uz saimnieka darbavietu, uz veikalu iepirkties, apmeklēt kādu saviesīgu pasākumu, dzīvot viesnīcā, ierasties restorānos. Saimniekam nav jāuztraucas, ka suns varētu traucēt apkārtējos cilvēkus, jo tas ir apmācīts mierīgi gulēt zem saimnieka krēsla vai tam atvēlētajā vietā. Tomēr ne vienmēr šīs likumīgās tiesības tiek ievērotas.

Vidēji suņi-pavadoņi kalpo 7—10 gadus, tad dodas pelnītā atpūtā. Tāpat kā *Kucēnu pastaigu programmā* daudzas ģimenes gaida rindā, lai iegūtu sev mierīgu un nosvērtu, ļoti draudzīgu un mīļu četrkājainu pensionāru ar izcilu pagātni. Bieži vien suņi paliek arī kā ģimenes mīļi pie iepriekšējā saimnieka, viņa draugiem vai radniekiem.

Daudzās rietumvalstīs vēl ir arī «Dzīvnieku terapijas» programma, kas nodrošina speciāli apmācītus suņus cilvēkiem, kuriem veselības stāvokļa vai vecuma dēļ ir ierobežotas sociālās kontaktēšanās iespējas.

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Eiropas Sociālā fonda un Latvijas valsts finansētā
Labklājības ministrijas sadarbībā ar Latvijas Neredzīgo biedrību
projekta «**Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu attīstība
personām ar redzes traucējumiem Latvijā**»
(Identifikācijas Nr. 1DP/1.4.1.2.2./09/IPIA/NVA/002)

ietvaros tiek plānota **deviņu apmācītu suņu-pavadoņu** nodrošināšana
personām ar 1. grupas redzes invaliditāti.

Lai saņemtu šo atbalstu:

1. Persona ar redzes traucējumiem iesniedz **iesniegumu** par atbalsta nepieciešamību;
2. Iesniegumam pievieno Rīgas pilsētas 9. veselības un darbspēju ekspertīzes nodaļas (specializētās acu komisijas) izsniegtās **1. grupas invalīda apliecības kopiju** (ja persona pretendē uz minēto atbalstu).

Kur griezties?

Redzes zaudējums var radīt daudz emociju: skumjas, depresiju, dusmas, apjukumu.

Zūd iespēja kontrolēt savu apkārtni, kas rada bezpalīdzības sajūtu, arī bailes, kaunu, garlaicību. Lai pārvarētu šīs izjūtas un pielāgotos jaunajai situācijai, svarīgs ir tuvinieku un profesionāļu atbalsts.

Svarīgi arī zināt par iespējām — zināšanām, prasmēm — ko var apgūt un izmantot cilvēks ar redzes problēmām.

Par medicīniska rakstura problēmām jūs konsultēs ģimenes ārsts vai acu ārsts. Savukārt, sociālās problēmas palīdzēs risināt Latvijas Neredzīgo biedrības sociālā darba speciālisti.

Latvijas Neredzīgo biedrība

Rīgā, Pāles ielā 14/1, tālr.: 67532607

un tās reģionālās struktūrvienības:

— LNB **Balvu teritoriālais rehabilitācijas dienas centrs** (*turpmāk tekstā TRDC*)

Daugavpils ielā 73 a, Balvi, LV-4560, tālr.: 29404026;

— **Cēsu teritoriālā organizācija** (*turpmāk tekstā TO*)

K. Valdemāra ielā 13, Cēsis, LV-4101, tālr.: 64122761;

— **Daugavpils TO**

Čiekuru ielā 5—2 c, Daugavpils, LV-5413, tālr.: 65439037;

— **Daugavpils TRDC**, tālr.: 65439049;

Kur griezties?

— Jelgavas TO

Filozofu ielā 5, Jelgava, LV-3001, tālr.: 63023165;

— Jēkabpils TO

Bebri ielā 28—14, Jēkabpils, LV-5205,
tālr.: 29516749, 65233798;

— Jūrmalas TO

Strēlnieku prospektā 38, 1. kotedža, Jūrmala, LV-2015,
tālr.: 677 67766;

— Liepājas Neredzīgo biedrība

Ganību ielā 197/205, Liepāja, LV-3416, tālr.: 63431535;

— Rēzeknes TO

Bukmuižas ielā 20, Rēzekne, LV-4603, tālr.: 64622167;

— Rīgas pilsētas organizācija

K. Barona ielā 20/22—502, Rīga, LV-1050, tālr.: 67277344;

*«Ik dienas es esmu laimīgs
par jauniegūto neatkarību
un suni — manām acīm
uz pasauli...».*

Foto: Ģirts Picalcelms

— **Rīgas TO**

K. Barona ielā 90—14, Rīga, LV-1001, tālr.: 27868494;

— **Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas
Strazdumuižas organizācija**

Pāles ielā 14/2, Rīga, LV-1024, tālr.: 67531911;

— **Ventspils TO**

Baldones ielā 16, Ventspils, LV-3601, tālr.: 63622519.

SIA «Latvijas Neredzīgo biedrības Rehabilitācijas centrs»

Pāles ielā 14/14, Rīga, LV-1024

tālr.: 67531602

e-pasts: lnbrc@ml.lv

Bezmaksas izdevums

Latvijas Neredzīgo biedrība

Rīgā, Pāles ielā 14/1

tālr.: 67532607

www.lnbrc.lv

e-pasts: lnbcv@e-apollo.lv

Izdevums tapis Eiropas Sociālā fonda un Latvijas valsts finansētā
Labklājības ministrijas sadarbībā ar Latvijas Neredzīgo biedrību
projekta

«Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu attīstība
personām ar redzes traucējumiem Latvijā»

(Identifikācijas Nr. 1DP/1.4.1.2.2./09/IPIA/NVA/002) ietvaros.

Rīga, 2009